

A TERMÉSZET.

Szerkesztik:

DR. LENDL ADOLF
és
csikszentsimoni és ornyesi
LAKATOS KÁROLY.

Állattani, vadászati és halászati folyóirat.

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Budapest, II., Donáti-utca 7.

»A TERMÉSZET« előfizetési ára
»HALÁSZAT« mellékletjével együtt
egy évre 6 korona.
»Halászat« külön, egy évre 3 korona.

Egy kis statisztika.

Kitömött állatokról kívánok egy kis statisztikát írni.

Tekintsük ez okból a kitömött állatokat semmi egyébnek, egyszerűen csak árúnak.

Ne gondoljunk azok tudományos becsére és ne nézzük azokat dísz-, vagy művészi tárgyakként, sem pedig vadászati treofáknak.

Egyedül csak a számmal kifejezhető értékükre ügyeljünk. Csak a mennyiségről szólunk tehát, nem pedig a minőségről.

A pontos adatokat megtaláljuk az *árústatistikai évkönyvekben*.*)

Nagyon kevés olyan tétele van áruforgalmunknak, amelyet pontosabban és határozottabban lehetne különválasztani minden egyébtől, mint épen a kitömött állatokat. Ezek olyan speciális árucikkek, amelyeket semmi mással sem lehet összetéveszteni, vagy összekapcsolni.

A prémek, bőrök, szücsárúk és tollak, mint külön csoportba valók, külön vannak beiktatva a statisztikai táblázatokba és így az ezek nyújtotta számok helyességében megbízhatunk. Nagyon könnyű feladat tehát épen ezeket, úgy értékükre, mint mennyiségükre nézve, a statisztikai tételek sokaságából a magukigaz valóságában kihámozni.

*) „A magyar korona országainak külkereskedelmi forgalma“ és „Havi közlemények“.

Forgassuk tehát egy kicsit az évkönyveket és hámozzuk ki belőlük a mi teteleinket.

Az 1896-iki évvel kezdem, hogy legalább négy évről való áttekintésünk legyen.

1896.	B-hozatal	Honnét vagy hová?	Kivitel
	75 600 frt.	Ausztria	33.600 frt.
	700 »	Trieszteni át	700 »
	1.400 »	Bosznia	— »
	14.000 »	Németország	18.900 »
	— »	Olaszország	700 »
	— »	Franciaország	700 »
	1.400 »	Anglia	— »
	3.500 »	India	— »
	700 »	Egyiptom	— »
Összesen	97.300 frt.		54.600 frt.
1897.	Behozatal	Honnét vagy hová?	Kivitel
	63.700 frt.	Ausztria	37.100 frt.
	1.400 »	Bosznia	700 »
	9.800 »	Németország	12.600 »
	— »	Belgium	1.400 »
	— »	Svájc	700 »
	700 »	Norvégia	— »
	— »	Románia	6.300 »
	— »	Bulgária	700 »
	1.400 »	India	— »
Összesen	77.000 frt.		59.500 frt.

1898.	Behozatal	Honnét vagy hová?	Kivitel
	46.900 frt.	Ausztria	36.400 frt.
	700 »	Trieszten át	700 »
	700 »	Bosznia	700 »
	11.200 »	Németország	9.800 »
	—.— »	Svájcz	700 »
	—.— »	Olaszország	700 »
	1.400 »	Franciaország	700 »
	1.400 »	Nagybritannia	—.— »
	700 »	Norvégia	—.— »
	2.100 »	Oroszország	—.— »
	—.— »	Románia	700 »
	—.— »	Bulgária	1.400 »
	700 »	India	—.— »
	700 »	Venezuela	—.— »

Összesen 66.500 frt. 51.800 frt.

1899.	Behozatal	Honnét vagy hová?	Kivitel
	43.400 frt.	Ausztria	36.400 frt.
	700 »	Trieszten át	700 »
	700 »	Bosznia	1.400 »
	16.800 »	Németország	12.600 »
	—.— »	Svájcz	1.400 »
	700 »	Olaszország	—.— »
	—.— »	Franciaország	700 »
	—.— »	Belgium	700 »
	1.400 »	Svédország	—.— »
	—.— »	Bulgária	700 »
	700 »	Afrika	—.— »

Összesen 64.400 frt. 54.600 frt.

Az első tanulság, amit e számokból kivonhatunk, az, hogy a kitömött állatoknak külföldről való behozatala évről-évre megcsökkent. Ez bizonyára annak a következménye és tanúsága is, hogy most már hazánkban is készítenek sok kitömött állatot. Előljár ebben a mi intézetünk; de nemcsak ez, hanem a kisebbszerű arányokban dolgozó egyes preparátoroknak a működése is érezhetővé válik már. Körül-

belül 50 magyar preparátor van már most az országban, aki önállóan foglalkozik állatok kitömésével és ebből él. Azonkívül sokan, talán százan is, mint mellékkeresetet üzik ezt a foglalkozást több-kevesebb sikerrel és szerencsével.

Szóval, a behozatal csökkent; még pedig észrevehetően, évről-évre; majdnem a felére redukálódott már. És ha egy kicsit megelemezzük a tételeket, azonnal észreveszszük, hogy különösen Ausztria rovására javult a helyzetünk.

A többi országokból való behozatalunk csekély és bizonyára csak az odavaló speciális állatokra vonatkozik. Például Indiából, Egyiptom és Venezuelából, valamint Trieszten át csak exotikus állatokat hozatunk be; Boszniából balkán-félszigeti és Anglia kikötőiből amerikai és ausztráliai állatfajokat kapunk. Hogy az ilyesfélét importálni vagyunk kénytelenek, az természetes. De Ausztriában, vagy Németországban nem igen találhatók olyan speciális fajok, amelyeket hazánkban nem lehetne megszerezni. Tehát innét csakis azokat a kitömött állatokat hozathatjuk, amelyek nálunk is készülhetnek. És mert épen ezekben a tételekben látjuk az évről-évre bekövetkező csökkenést, az annak az örvendetes jele, hogy tényleg, már most kevésbé szorulunk e tekintetben Bécsre, hanem inkább mi magunk produkálunk többet, mint azelőtt.

Az összes a statisztikai táblázatokban felsorolt országokból alig veszünk valamire való mennyiséget kitömött állatokban; csak Németország és feltűnően Ausztria szerepel nagy számokkal e részletes felsorolásokban. Ez azért van így, mert tulajdonképpen két-félét kapunk ilyen czímen Bécsből.

Tudjuk, hogy vadászó úri közönségünk elejtett zsákmányából az arra érdemes példányokat, becsebb vadászati trófeáit, a ritkább állatfajokat, vagy díszes madarakat saját használatára ki szokta tömteni. Ezeket a vadász-zsákmányokat azelőtt mind Bécsbe

Csobánczon.

— „A Természet“ eredeti tárczája. —

áradtan ballagok felfelé a hegyen, még pár lépést s fenn vagyok a tetőn, a mi Kisfaludnyktól oly szépen megénekelt Csobánczon. A régi büszke várból pár omladozó fal áll már csak fenn; hideg szél sívít el közöttük, az is tele van panaszszal, fájdalommal; talán az elmúlt szép nyarat, a tarka virágokat, a madarakat siratja ő is, vagy talán a rég elmúltak panaszait, szenvedéseit hordja világgá?

Siettem, hogy idejében fenn legyek a tetőn, mert arra megy ki a hájtásból minden: nyúl is, róka is. S a mint széttekintek a messze elterülő, kedves vidéken, elfelejték fáradságot, hideget s gyönyörködöm, újra meg újra szívembe foglalom ennek a lágy, hullámos vidéknek, az én édes szülőföldemnek a képét. Alattam a mező s köröskörül az erdőkoszorúza dombok, mint egy panoráma, de a milyet csak a Mindenható tud jókedvében alkotni.

Pár nappal ezelőtt fehér volt még a vidék. Az a jó, meleg, milliárd meg milliárd kis pehelyből álló szűzies fehérségű hólepel betakart mindent.

Nem lehetett látni a vetések buja zöldjét, a környék

csillámló tavacszkáit, a száraz, kőfedte ugarokat, az elhervadt, elfonnyadt, sárgás fűvű réteket, mindent, mindent egyformán betakart a szép, fehér, lágy subája az öreg tél apónak. Fehér egyformaság mindenfelé, a mező, a dombok erdő-üstöke, fehér mind. Csak-itt-ott mered fel a nagy egyformaságból egy-egy magános nyárfa.

Olyan szép ez a fehér hótakaró a maga végtelen egyformaságával s mégis talán semmi sem emlékezteti az embert annyira a halálra, a mulandóságra, az elfeledtetésre, mint az ilyen mindent elborító hó.

Mert a halál is »oly sok mindent elfed, bút, örömet, fényt, szerelmet.« Míg élünk, vannak közöttünk gazdagok, szegények, boldogok, szerencsétlenek s a halálban egyformák lesznek valamennyien. A mint visszatérnek a földbe s beteljesedik rajtuk az ige: porból lettél, porrá válsz, emléktüket évek múltával befedi a feledés pora, mely, mint a napfényben uszkáló finom porszemek, lassan, észrevétlenül eltakar mindent s egyformává tesz mindenkit. Csak a kik örökbecsű tetteikkel vésték be nevüket az utókor szívébe, azok emléke marad ki őrszellemként a feledés nagy temetőjéből, különben ott is egyforma minden. S miként a föld a hólepel alatt megújulva, tavasszal új erővel, új életre ébred, az elporladt testekből is száz meg száz új élet keletkezik, a megholtak lelke pedig az utódokban új erővel új világot támaszt.

küldték; mert amíg intézetünk 7 évvel azelőtt meg nem kezdte működését, alig volt hazánkban valaki, akire bízhatták volna és aki a magyar közönséget a bécsi preparátoroktól elhódíthatta volna. Innét van az, hogy a kitömés végett Bécsbe nyersen küldött állatok még öt évvel azelőtt is, körülbelül 75.000 frt értékben kerültek vissza hozzánk mint kitömött állatok és ilyen címen szerepelnek a statisztikában, tehát mint Ausztriából hozatott árucikkek.

Részben Ausztriából, de inkább Németországból kaptuk azonfelül azokat a kitömöttet — és részben kapunk még most is ugyanannyit kerülő utakon — a melyek iskoláinkban szükségesek. Ezeknek a száma nem csökkent, ami onnét ered, hogy míg a magyar nagy közönséget, különösen a vadászokat, el lehetett hódítani a bécsi preparátoroktól, addig a hazai iskoláink nagyrésze, mert közvetítő kereskedőknél teszi megrendeléseit, még mindig a külföldet pártolja tulajdonképpen.

Hogy az Ausztriából való behozatal tétele évről-évre megcsökkent, annak örülhetünk; mert, noha ez magában véve még igen csekély dolog az egyéb árucikkek sok milliónyi forgalmában, de mégis haladást jelent e téren. —

Ami pedig a kivitelről, nagy sajnálkozással konstatáljuk, az nagyobb, mint amilyennek óhajtánk. Kincseket adunk el a külföldnek évenként potom áron. Bárcsak félannyi se volna kivitelünk ebben.

Általában örülnünk kellene, ha kivitelről van a szó; de ez esetben csak azt mondhatjuk, hogy hála az égnek, ez legalább nem tudja meghaladni az évi 60,000 frtot.

Kivitelünk e téren t. i. vízimadarainknak és apró éneklőinknek a kipusztítását jelenti.

Főképen női kalapdísz gyanánt használható, félig kitömött, apró madarak foglaltatnak e tételekben. A mi azonfelül van, tudományos értékű, muzeumokba és iskolába való állatok, azok nem sokat tesznek ki

ez összegben és eloszlanak többfelé. Országunkint alig üt meg a 7—800 forintot. Csak egy helyen szerepel Románia (1897-ben) 6300 forinttal. Abban az esztendőben Bukarestbe szállított a mi intézetünk nagy emlős állatokat kitömve, köztük volt az a nagy elefánt is, a mely az itteni állatkertben hullott el. Természetesen ilyesminek révén felszökik a kivitel összege, ha ez amúgy is csekély és többfelé oszlik el. Az ilyen gyarapodásnak csak örülhetünk. De ha azt látjuk, hogy Ausztriába és Németországba évenként közel 50.000 frt értékű félig kitömött apró madarat szállítunk, az valóban elszomorító. Kipusztulnak leghasznosabb madárfajaink, csekély összegekért kiküldjük azokat, hogy azután teljesen elkészítve ismét visszaváltsák hölgyeink a bécsi és »párisi« kalapokon — drága pénzért.

Különösen alföldi városainkban ülnek itt is, ott is, egyes madárkereskedők, akik a kalapra való apró madaraknak kitömésével foglalkoznak. A velük összeköttetésben álló madárfogdosók ezrével pusztítják a divat kedvéért éneklőinket. A vízi vadat pedig a Bécsből hozzánk kiránduló gémcsiszárok tizedelik meg. Bejárják a mocsaras vidékeket és helyenkint oly pusztításokat vittek végbe az elmúlt években (például Torontálmegyében, Pancsova és Kubin vidékén, de a Bácskában is, Apatintól délre az Aldunán mindenfelé), hogy a nagy gémtelpeket kifosztva, teljesen tönkre tették azokat. A mi nemes kócsagunk is ezeknek az áldozata. Igaz, ebben néhány magyar tollkereskedő is segítette őket. Már nincs kócsag az országban; elvétve is csak alig akad egy-két pár belőlük.

Az ilyen kivitelnek tehát ne örüljünk.

Azok a tudományos értékű kitömött állatok, a melyek szintén befoglaltatnak a kivitel főösszegében, még csak 10,000 forintot se tesznek ki évenként. Csak 3—4 preparátor van még az országban, a ki a mi intézetünkön felül szintén a külföldnek is dol-

De azt a szép fehér halotti szemfedőt, mely még nem rég betakarta az »elrejtözött« földet, a pár nap óta fújó déli szél mintha elsöpörte volna. Csak délnek, a Balaton vastag jégpánczélja állja még az ostromot s a nap rátűző sugarai, mintha egy halott Lohengrin ezüstpánczélját ragyognák körül aranyos fényükkel. A ragyogó, vigasztaló téli képből pár nap alatt egy szomorú, szívfacsaró őszi lett. Mindenütt a hervadás, a halál sárgás-barnás színárnyalatai. Még a vetések sem heverték ki a hó nyomását s az egész kép szabályos négyszögű szántóföldjeivel s a hervadásban is tarka rétjeivel egy fantasztikus, zezugos szövésű, kifakult szőnyegnek tetszik.

Lent a hegy lábánál vadludak legelnek a vetésen, a vigyázó vének éles gágogása felhangzik a hegyre. A hegyfok alatt, hol állók, ritkás, csenevész bokros erdő terül el, kedves helye a rókáknak.

Egy tarka köntösű czinke csipkedi vidám cserregéssel a kökény dércsípote hógóit s hirtelen ijedten felrepül, mert megzördül mellette a bokor s lassan, kígyószerű léptekkel csúszik ki egy róka. A hajtók még talán jól fel sem álltak s ő már inál. Majdnem függélyesen czélozva, lefelé dördül a puskám, a hegyekről pattogva jön vissza a várromoktól visszavert durranás s lent a száraz avart pirosra festi egy vöröskabátos rablólovag vére. A hegy lábánál is megszólalnak a puskák s hallom már a hajtókat zörögni. Megindulok lassan az élen előzni. Szemem

a hegyoldalban nyomorgó csenevész erdőt kutatja, de lelkem visszagondol a múltba, mikor erre mindenhol rengeteg őserdőben úzték a vár büszke lakói az agancsos gímet, kopjával vadászta a vadkant s talán a bozontos bölényt. Hol van az az idő, mikor a várba deli leventék jártak? A vár alatt elterült falnak nyoma sem látszik, csak híres kútja van meg, hova a diszeli kutyák is eljártak inni s mire hazaértek, újra megszomjaztak.*) Elballagok a hely mellett is, hol László vitéz lova összerogyott, mikor a lélekharang már harmadszor zokogott haldokló kedvese felett.

S mintha a múltakon elmerengő lelkemnek visszhangja kelne a völgyben, megszólal az egyik faluban a lélekharang síró szava. Boldog ember, végig küzdte az életben azt a részt, mit neki a sors kijelölt, nyugodni térhet.

A kürt szava megtöri a kis harang szomorú hangját, jelezve a hajtás végét.

Mire leballagok a hegyről, társaim már mesélik élményeiket. Pár róka s alig több nyúl az eredmény. Megindulunk hazafelé, de lelkem vissza-visszaszáll a romok közé.

Csendes László.

*) Csobáncz alatt valamikor ugyanilyen nevű falu feküdt, melynek ma nyoma sincs, de pecsétje most is megvan. Diszel Csobáncztól 2 km.-re fekvő, jelenleg is fennálló falu.

gozik. Ha ilyenek révén emelkednék kivitelünk, az üdvös volna. És remélhetjük, hogy ez évről-évre fokozatosan be is fog következni. De hogy apró madarakkal szolgálunk a külföldi kalap-kereskedőknek, az nagyon elszomorító, mert 50.000 frtnyi kivitel körülbelül 120—160,000 apró madárnak a halálát jelenti.

Mindezt összefoglalva, világosan látjuk, hogy a hazai preparátorok már most is számba menő és derék munkát végeznek. Óhajtandó volna azonban még az is, hogy a magyar nagyközönséget teljesen elhódítsák Bécestől; hogy az apró madaraknak öldösését és összefogdosását lehetőleg megakadályozzuk és a kivitt csak a tudományos értékű pre-

parátumokkal emeljük; hogy a hazai iskoláink csakis magyar preparátorok kezéből eredő kitémött állatokat fogadjanak el, úgyszólván — körülbelül nyolczmillió koronát — fizetünk a külföldnek egyéb iskolaszerekért, különösen fizikai, kémiai készülékekért és modellekért.

Mindez óhajtandó és el is fogják érni a magyar preparátorok, ha nem fognak kontárok módjára dolgozni, hanem ha megfelelő hozzáértéssel tényleg mindenkor csak sikerült munkát fognak kiadni kezükből; ezzel meg fogják nyerni az egész ország pártfogását és ekkor a kitémött állatok behozatala minimális csekély összegre fog redukálódni. Dr. L. A.

A rovarok téli élete.

Ha a városi élethez szokott ember nyáron, vagy ősze elején kimegy a mezőre, szinte elbámul azon a látványon, a mi eléje tárul. Bárhová fordítsa is tekintetét, bármerre forduljon, mindenütt csak életet lát. Virágoznak a növények, az illatozó virágokon csoportosan ülnek a hímek szárnyú pillangók, a földön, a fű között bogarak mászkálnak, tompa zúgással repül a darázs egyik virágról a másikra, a száraz ágak csúcsain piros, kék, csillogó testű szitakötők fürdenek az éltető napsugárban, a cserjék levelei helylyel-közzel feketéllenek a tömérdek levéltetűtől, a faderékon a szorgalmas hangyák ide-oda mászkálnak, a fa kikezdett levelei a hernyók pusztításairól tanuskodnak. Azonban közelg az ős, az éjkek mindig hűvösebbek lesznek, majd dér lepi el a pázsitot, a késői virágokon

élnék még annyian, hogy jövő tavaszkor üdvözölhetik a nap meleg sugarait s gondoskodhatnak arról, hogy az illatos virág ne maradjon udvarló nélkül. A takéreg alatt, a mohos törzsek repedéseiben sokan ütötték fel tanyájukat, mások az ember közelébe húzódtak s lakásában kerestek menedéket a hideg ellen. Az ablak között gyakran húzódik meg észrevétlenül a pillangó s egy szép, napfényes téli napon, talán félrevezetve az időtől, felébred halálos álmából s tovarepül, hogy keservesen csalódva az időben, estére másutt keressen menedéket.

A rovarok nem egyformán bírják a hideget, az

A *Porthesia chrysorrhoea* hernyóinak téli fonadéka példével.

A *Lasiocampa quercifolia* hernyóinak téli fonadéka.

Az *Orgyia antiqua* kitelelő hernyója.

Papaeska (*Arctia caja*) hernyó a lehámozott kéreg alatt.

már csak elvétve látunk egy-egy megkészt, tépett szárnyú pillangót, nem donganak a darázsok, mindent az enyészeti rideg fúvalma lengi körül. Mindinkább közeledik a tél, az élet minden nappal fogy, míg végre hó lepi el az erdőt, a mezőt. Eltűntek a rovarok, a látni nem tudó ember szemeiben elpusztította őket a hideg, de a ki vizsga szemmel kutatja a természet titkait, megtalálja a virágok népét a hó és fagy közepette is. Igaz, hogy számuk megfogyott, sokat elpusztított közülük a dermesztő hideg, talán még többen veszttek el az éhség következtében. De azért

egyik elpusztul olyan hőfok mellett, a milyenben a másik még vígan éli világát. Így például a közönséges ganajtúró bogár megfagy, csonttá keményedik, de élőködői, a *Gamasus coleopratorum*, nemcsak hogy meg nem fagnak, hanem még vígan ide-oda mászkálnak a megdermedt bogár testén. A legtöbb rovar általában igen jól bírja a hideget, sőt egyesek szinte bámulatos, hogy állják ki a 25—28 C°-fokos hideget, csupaszon, minden takaró nélkül. Azonban a legtöbbben elbújnak a hideg elől, a kéreg alá, a moha közé, vagy pedig maguk készítenek maguknak védő